

De weg van de eenzaamheid

De Camino de Levant van Valencia naar Santiago

Bram van der Wees

In februari en maart 2006 liep Bram van der Wees de weinig bekende pelgrimsweg van Valencia naar Santiago. Een tocht van zes weken dwars door de lege binnenlanden van Spanje.

Onderweg

Klokslag vijf uur, zoals telefonisch afgesproken, bel ik aan bij het kantoor van de 'Asociación Amigos del Camino de Santiago de la Comunidad Valenciana'. Voorzitter Luciano Arochena doet zelf open en voert me binnen in het ruime appartement dat compleet beschikbaar is voor deze vereniging. Trots toont hij me de werkkamer, de voorraadruimte, de vergaderruimte en natuurlijk de voorzitterskamer. Ongelovig kijk ik rond. Ons Nederlandse Genootschap zit er tegenwoordig aardig bij in Utrecht, maar een compleet appartement: wie betaalt dat? 'Ik,' verklaart de voorzitter, 'tenslotte moet iemand er voor zorgen.' In deze Latijnse cultuur leveren dergelijke goede werken nog aanzien in de wereld en een beter plekje in de hemel op.

Voor mij is belangrijk dat hij bereid is om op een dag dat het kantoor gesloten is toch langs te komen om deze zeldzame buitenlander, die in februari en maart de tocht van Valencia naar Santiago wil maken, te voorzien van een authentieke Valenciaanse pelgrimspas.

Enkele jaren geleden besloot deze vereniging dat het tijd werd om de middeleeuwse *Cami de Llevant*, destijds vooral gebruikt door pelgrims uit zuidelijk Spanje en Zuid-Italië, te beschrijven, in kaart te brengen en te markeren. Tevens werd door hen hard gewerkt aan het regelen van onderdakvoorzieningen. In 1999 verscheen een fraai vormgegeven gids en sindsdien wordt deze route jaarlijks door

enkele honderden pelgrims geheel of gedeeltelijk, te voet of per fiets, afgelegd.

De route en het landschap

Schertsend maar treffend wordt deze weg ook wel 'de sinaasappelroute' genoemd. Van Valencia voert het eerst drie dagen zuidwaarts naar Almansa en vandaar naar het westen, via Albacete naar Toledo. Dan gaat het door de Sierra de Gredos naar het noorden, naar Ávila, waarna de weg noordwest gaat naar Zamora, Ourense en Santiago de Compostela. En inderdaad, de eerste drie weken staan vooral in het teken van eindeloze sinaasappelplantages, afgewisseld met weidse akkers met olijven- en perzikboompjes. De Camino van de Eenzaamheid noemt men deze route, en dat is grotendeels waar: lange dagafstanden, weinig dorpen tussendoor, lege akkers en veel stilte. Maar 'eenzaamheid' is niet altijd synoniem aan 'stilte'. Er zijn dagen waarop de industrieterreinen zich langs de weg blijven rijgen, of waar het pad zich kilometers lang bij de snelweg voegt.

Voor wie de stilte in het hart zoekt, is dit echter een uitgelezen mogelijkheid. In het gebied tussen Valencia en Toledo (La Mancha, de streek van Don Quichot) zijn de afstanden lang, maar de stadjes prachtig. Don Quichot is door al die stadjes tot *unique selling point* verheven, zodat je hem regelmatig tegenkomt.

Na ruim twee weken met lange dagen langs de sinaasappels is de aankomst in Toledo zowel lastig als een verademing. Lastig is dat de stad, zoals veel grotere Spaanse steden, te voet nauwelijks te benaderen is vanwege het

De weg van de eenzaamheid. Foto: Bram van der Wees.

netwerk van snelwegen eromheen. Jacobus stuurde een engel in de persoon van de eigenaar van een souvenirwinkel in de stad, die me van de onveilige snelweg plukte en een lift naar Toledo bezorgde. De binnenstad van Toledo zelf is van grote schoonheid: compleet middeleeuws en terecht werelderfgoed!

Na Toledo wordt het landschap gaandeweg heuvelachtiger, groener en ruiger. En ongekend mooi. Groene valleien, rotsige heuvels met immense rotsblokken, brede stroken graasland waarlangs de herders met hun kuddes trekken (op de zogeheten Cañada), afgewisseld met schilderachtige bergdorpen waar de bewoners zich ver van de bewoonde wereld weten. Na een week lopen ligt daar Ávila, de stad van Theresia, een van de beroemdste mystici onder de katholieke heiligen. De stadsmuur is geheel intact, en daarbinnen plooit zich ook een compleet middeleeuwse stad met een uitgelezen sfeer.

Vervolgens neemt het landschap weer een eindeloze rust aan en glooit het in de richting van het hooggelegen Toro, waar men de beste wijn voor zichzelf houdt, en daarna naar

Zamora, de stad van de Semana Santa. Stille en afstand zijn ook hier de belangrijkste trefwoorden, en daarna komt men bij Puebla de Sanabria weer in bergachtige streken en vervolgens al snel in Galicië. Voor de pelgrim-op-herhaling breekt hier het gevoel van 'thuiskomen' aan: hij herkent de groene valleien, mistig en dampend, de holle wegen en natte paden en overal om hem heen de gaten in de grond waarvandaan de kabouters de

passant in de gaten houden. 'Geen paniek,' fluiten de vogels de boodschap door, 'het is maar een pelgrim'. Wie raakt hier niet bevangen door de mystiek van Galicië?

Via de prachtstad Ourense, ook door een dikke korst industrieterreinen van het mooie landschap gescheiden, komt men in Santiago. Van verre wenken de torens van de kathedraal de pelgrim toe: welkom thuis!

Jacobus

De Camino de Levant is een echte jacobusroute. Het is niet moeilijk om onderweg vele fororolletjes vol te schieten met jacobusbeelden. De pelgrim voelt zich daardoor al snel op de goede weg. Vrijwel alle plaatsen hebben middeleeuwse romaanse of vroeggotische kerken, die stevast nog in gebruik zijn. Het is niet vreemd om op woensdagmorgen om half elf terecht te komen in een mis met vijftig bezoekers. Maar ook kom je 's avonds gemakkelijk een mis voor drie bezoekers en zes slotzusters achter tralies tegen. Hier heersen nog oude gebruiken...

Jacobus is ook onderweg aanwezig en houdt de pelgrim op het juiste spoor. Toen ik de eindeloze vlakten wilde ontvluchten en besloot om in Quintanar de la Orden de trein te nemen, bleek het in de gids aangegeven station niet te bestaan. Jacobus had snel alle spoorwegen laten weghalen!

Onderdak

Chinchilla heet het plaatsje, en de gids vermeldt dat ik me voor de albergue de peregrinos moet melden bij Paco van de Policia Local. Hij is er, maar vertelt me dat de albergue in de winter niet beschikbaar is door kou en vochtigheid. Geen nood, Paco belt voor de pelgrim even naar het plaatselijke hostel, en dat levert een prima kamer op voor negen euro. Half geld!

Het is langs deze route niet echt moeilijk om onderdak te vinden. Het uitgestrekte Spaanse land biedt in vrijwel elk dorp van formaat een of meer hostals voor reizigers of truckers. Ze zijn steevast voorzien van een bar en een restaurant en het sanitair is redelijk tot uitstekend. De prijzen liggen tussen de 20 en 25 euro per nacht.

Maar voor de ware pelgrim is er een netwerk van albergues opgebouwd: gebouwtjes van het Rode Kruis, sportzalen, kerkzaaltjes en gemeentelokaaltjes. Vanaf Algemesi zijn er al echte refugio's, die uitsluitend bestemd zijn voor pelgrims. Ze zijn altijd toegankelijk via de aardige mensen van de Policia Local. Die weten wat een pelgrimspaspoort is, zetten daar direct een stempel in, trekken een sleutel uit een la, of ze bellen een beheerder en wijzen je de weg. Na enige tijd kreeg ik er plezier in en zocht ik ook in plaatsen waarvan de gids geen albergue vermeldde toch eerst de Policia Local op. Vaak leverde dat een goede slaapplek op, bijvoorbeeld in Mora, onder het grote podium op de markt, waar de stoelen

voor de zomerconcerten liggen opgeslagen, maar waar ook een artiestenruimte is, met douche, toilet en zes bedden. Buiten sneeuwde het en raasde het verkeer, binnen bezorgde een warme slaapzak mij een verkwikkende nachtrust. Voor de liefhebbers van een monastiek onderkomen zijn er langs de route enkele kloosters, waaronder het eeuwenoude imposante Monasterio de Oseira in Galicië. Vrijwel elk dorpje op de route heeft een bar en een winkel. Het is niet moeilijk om 's morgens een ontbijt te krijgen in een bar, al gaan deze vaak pas tussen acht en negen open. Er zijn voldoende winkeltjes onderweg en vrijwel elk dorp heeft een bron. 's Avonds kan men voor tapas en raciones ook weer terecht in de bar. De hostals hebben doorgaans een eigen bar met eetgelegenheid. De restaurants zijn zoals gebruikelijk pas vanaf negen uur open, een tijdstip waarop de pelgrim allang te ruste is.

Ontmoetingen

Na vertrek uit Ávila voert de tocht naar het dorp Hernansancho. Eigenlijk wil ik nog wat verder komen, maar het weer gooit roet in het eten. Het water valt bij bakken uit de hemel en ik besluit in het gehucht Gotarrendura in de bar wat te schuilen en te drogen. Op het pleintje prijkt op het gemeentegebouwtje echter het bordje 'Albergue de Peregrinos' en dat verleidt mij binnen te stappen. Meteen komt de burgemeester naar beneden, die in mij een echte, aldaar zeldzame pelgrim herkent, en ondanks mijn verweer dat ik alleen maar wil drogen en dan weer verder ga, wordt de vergaderzaal onttruimd, een matras uit de kast getrokken en een wastafel aangewezen. Hier kan ik niet meer weg: zoveel gastvrijheid moet beloond worden met een verblijf van een nacht. In de bar komt de ene na de andere dorpeling informeren naar het wel en wee van de pelgrim. Ook verklaren

Don Quichot. Foto: Bram van der Wees.

vele aanwezigen zelf ook al in Santiago te zijn geweest... met de bus en de pastoor welteverstaan. Later repeteert het plaatselijk orkestje van tamboers en pijpen in mijn slaapkamer en ik mag zelf meedoen op tamboerijn. Als ik 's avonds in de bar zit te eten komt het orkest langs voor een aubade aan de pelgrim.

Langs de Camino de Levant geen tienduizenden pelgrims, zeker niet in februari of maart, maar toch wordt de pelgrim er snel uitgepikt. De schelp achter op de rugzak doet weer zijn wonderlijke werk en zorgt voor contact, een kop koffie, een gratis knipbeurt bij de kapper, voor onderdak in een onooglijk dorp en belangstelling in een bar. 'Bent u echt een pelgrim?' 'En helemaal uit Nederland?' 'En helemaal te voet?' Zo moet de sfeer van de Camino Francés geweest zijn in de vroege jaren tachtig! Wie die sfeer wil ervaren, moet de Levant lopen!

De gids en de bewegwijzering

De gids geeft een degelijke beschrijving van de route en bevat uniek kaartmateriaal waarop de route ingetekend is. De fraaie vormgeving is enigszins ten koste gegaan van de inhoud en de leesbaarheid. Het lettertje is erg klein en in grijs gedrukt. De speciaal gemaakte kaarten geven alleen de relevante informatie en laten iets te veel weg, zodat het niet gemakkelijk is om vast te stellen of je op de goede weg bent. Ook is bij de grotere plaatsen nogal eens wat bebouwing weggelaten, waardoor de oriëntatie moeilijk wordt. Verder is niet aangegeven of het landschap bestaat uit bos, akkers of bergachtig terrein. De hoogtekarten hebben een steeds wisselende schaal en bij de bepaling van de dagafstanden zijn de stukken binnen de steden niet meegeteld: men loopt dus meer dan de aangegeven afstanden.

De route is voor zowel lopers als fietsers geschikt. De gids bevat helaas geen overzichtskaart, zodat men soms geen houvast heeft. Voor wie dat wil, zijn er van het *Instituto Geografico Nacional* provinciekaarten van 1:200.000 verkrijgbaar. De routes zijn gemarkeerd met de bekende gele pijlen, die echter in de dorpen en steden ontbreken. Dan dient men de 'uitgang' te vinden door de tekst goed te lezen en de kaarten te bestuderen. Ook buiten de dorpen wil er nog wel eens een pijl ontbreken. Men dient dus steevast bedacht te zijn op het volgen van de juiste route.

De gids is geheel en uitsluitend in het Spaans geschreven. Een redelijke basiskennis van het Spaans is noodzakelijk. De gids bevat duidelijke gegevens over onderdak. Op de website www.vieiragrino.com is een actuele, uitgebreidere lijst van onderdakmogelijkheden beschikbaar.

Tot slot

De *Cami de Llevant* loopt dwars door Spanje. Ik liep de weg in februari en maart, en dat leverde buitengewone weerverschillen op. In Valencia waren de terrassen vol, de zon scheen en de sinaasappels hingen in de boompjes. In Mora sneeuwde het, in Toledo zat ik weer op een terras. In de Sierra de Gredos lag een halve meter sneeuw, maar in Ourense was het 21 graden in de zon. Geruststellend: in Santiago regende het gewoon elke dag.

De route tussen Valencia en Santiago is opgedeeld in 42 dagetappes. Het is vanwege de afstanden tussen de dorpen nauwelijks mogelijk om af te wijken van de voorgeschreven etappes. Daarbuiten is simpelweg geen onderdak. De pelgrim is dus exact zes weken onderweg. Wie dat te lang vindt, of zoveel tijd niet kan vrijmaken, kan ook goed begin-

nen in Toledo, dat via Madrid uitstekend bereikbaar is. Dan slaat men het wat saaie stuk tussen Valencia en Toledo over. Maar dan mist men wel Quichot en de prachtige plaatsen San Clemente en Tembleque.

De *Cami de Llevant* is een pelgrimsweg voor gevorderden. Wie de sfeer van de Camino Francés niet kent, weet deze weg van Valencia mogelijk onvoldoende te waarderen. Voor lopers uit Nederland kost het wat moeite en wat tijd om 'pelgrim' te worden. De aanwezigheid van een Hollander op deze route is immers niet vanzelfsprekend. Maar wie in Valencia begint heeft na 500 kilometer Toledo bereikt en voelt zich dan als pelgrim wel verbonden met de *Cami de Llevant*, de weg van de eenzaamheid.

Praktische informatie

De gids *De Valencia a Santiago. Otra ruta a Compostela* is geschreven door Amparo Sanchez Ribes en uitgegeven door de 'Asociacion Amigos del Camino de Santiago de la Comunidad Valenciana'. ISBN: 84-609-7167-8. Verkrijgbaar in Valencia bij verscheidene boekhandels, in Nederland bij het Nederlands Genootschap van Sint Jacob en verder bij gespecialiseerde reisboekhandels. De prijs ligt rond de 25 euro.

De 'Asociación Valenciana' heeft een website: www.vieiragrino.com. Hier zijn adres en openingstijden zijn te vinden, maar ook meer informatie over de Camino de Levant.

Valencia is per vliegtuig goed te bereiken. De Spaanse goedkope luchtvaartmaatschappij Vueling vliegt dagelijks rechtstreeks van Schiphol op Valencia. Toledo is goed te bereiken via Madrid. Ook hier vliegt Vueling dagelijks naartoe. In Madrid kan men vanaf station Atocha een hogesnelheidstrein nemen die in een ruim halfuur Toledo bereikt.